

БӨЛІМ: ОҚУШЫ

Арман мен мақсаттың айырмашылығы

ЖАРИЯЛАНДЫ 16.02.2026	ТІРЕК СӨЗДЕР арман, жауапкершілік, жоспарлау, құндылық, мақсат, мотивация, нәтиже, оқушы, өзін-өзі реттеу, уақыт	СІЛТЕМЕ https://bilimger.kz/187288/
--------------------------	---	--

Әлғазы Аяла Бақтыбекқызы

Қарағанды қаласы, Абай атындағы мектеп-гимназиясы КММ

11-сынып оқушысы

АННОТАЦИЯ

Арман мен мақсат ұғымдары жиі қатар айтылады, бірақ мазмұны бөлек. Бұл мақалада арманның құндылықтық, елестік сипаты және мақсаттың нақты әрекет пен өлшенетін нәтиже талап ететін табиғаты салыстырылады. Сондай-ақ армандарды мақсатқа айналдырудың психологиялық тетіктері, жоспарлау мен жауапкершіліктің рөлі, мотивацияны сақтаудың тәсілдері түсіндіріледі. Материал тұлғалық даму контекстінде жазылып, мысалдар арқылы жинақы берілді. Оқырманға іске жарайтын қағидалар ұсынылады. Ұғымдар оқу, кәсіп және жеке жоспарға бірдей қолданылады.

Кілт сөздер: арман, мақсат, құндылық, мотивация, жоспарлау, жауапкершілік, өзін-өзі реттеу, уақыт, нәтиже.

КІРІСПЕ

Адам өмірін алға сүйрейтін екі күш бар: қиял және шешім. Қиял болашақты елестетеді, шешім сол болашаққа қадам жасатады. Қоғамда «армандай білсең, бәрі болады» деген сенім бар. Бірақ елес әрекетсіз қалса, ол тек көңілді жұбатады. Мақсат болса, күн сайын орындалатын міндетке айналады. Сондықтан айырмашылықты түсіну оқу мен жұмыста пайдалы. Бұл тақырып жастарға да, ересектерге де қажет. Айырмашылықты білсеңіз, шешім қабылдау жылдамырақ болады.

ҰҒЫМДЫҚ ШЕКАРА: АРМАННЫҢ МӘНІ ЖӘНЕ МАҚСАТТЫҢ ӨЛШЕМІ

Арман – адамның ішкі тілегі мен құндылықтарын бейнелейтін еркін елес. Ол уақытқа, ресурсқа, мүмкіндіктерге қатаң бағынбайды. Арман көбіне «қалай өмір сүргім келеді?» деген сұраққа жауап береді. Сол үшін ол эмоцияға жақын, шабыт береді, үмітті күшейтеді. Арманның тілі бейнелі келеді, онда нақты қадамдар міндетті емес. Ол кейде бір сәтте пайда болады, кейде жылдар бойы сақталады.

Мақсат – белгілі мерзімде қол жеткізілетін, нақтыланған нәтиже. Ол «не істеймін, қашан, қандай көрсеткішпен?» деген сұрақтарды талап етеді. Мақсат жоспарға сүйенеді, бақылауды көтереді, жауапкершілікті күшейтеді. Мақсат айқындалған сайын белгісіздік азаяды, ал әрекет тәртібі пайда болады. Осы себепті мақсат арманнан қысқа, бірақ дәл сипат алады. Мақсаттың шекарасы бар, сол шекара назарды жинайды.

АРМАННЫҢ ФУНКЦИЯСЫ: БАҒЫТ, МАҒЫНА ЖӘНЕ ІШКІ ЭНЕРГИЯ

Арман адамның өмірлік мағынасын сезіндіреді, таңдауды жеңілдетеді. Мысалы, «пайдалы адам болғым келеді» деген ниет кәсіби бағытты көрсетеді. Арман арқылы адам өзінің құндылықтарын байқайды, қажет емес жолдан алыстайды. Ол шығармашылықты оятады, жаңа мүмкіндіктерді іздетеді. Арман болмаған жерде күн тәртібі ғана қалады, ал болашақ бейнесі көмескіленеді. Сондықтан арман тұлғаның ішкі компасы қызметін атқарады.

Арман мотивацияның бастапқы отыны сияқты әсер етеді. Ол қиындық кезінде «неге шыдауым керек?» деген ішкі сұраққа жауап табуға жәрдемдеседі. Бірақ арманның әлсіз тұсы бар: ол міндет жүктемейді. Арманды ұстау оңай, себебі есеп берудің қажеті жоқ. Әсіресе әлеуметтік желі әсер еткенде, арман сәнге айналады. Сол үшін арманды мақсатқа ауыстыру кезеңі маңызды. Бұл кезеңде елес нақты әрекетке айналады, ал шабыт тәртіппен толықтырылады.

МАҚСАТТЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ: ӘРЕКЕТ, ЖОСПАР ЖӘНЕ ӨЛШЕУ МӘДЕНИЕТІ

Мақсат адамның мінез-құлқын реттейтін бағдарламаға ұқсайды. Алдымен нәтиже анықталады, кейін оған апаратын қадамдар бөлінеді. Әр қадам қысқа тапсырма болып жазылса, бастау жеңілдейді. Мақсаттың күші оның өлшенуінде жатыр: өлшенбеген нәрсе басқарылмайды. Сондықтан көрсеткіш, мерзім, жауапты уақыт белгіленеді. Бұл тәртіп адамды эмоцияға емес, процеске сүйендіреді. Нәтиже аздап өссе де, адам алға жылжып жатқанын көреді.

Мақсат дұрыс қойылса, назар шашырамайды, энергия үнемделеді. Көп адам бір мезетте бірнеше үлкен істі көтергісі келеді. Бірақ бір бағытқа тұрақты қадам жасаған адам нәтижеге жиі жетеді. Мақсатқа қызмет етпейтін әрекеттер қысқарады, уақытты басқару жеңілдейді. Сонымен бірге мақсат түзетілуі мүмкін, бұл әлсіздік емес. Жағдай өзгерсе, жоспар да жаңарады, ал жалпы бағыт сақталады. Маңыздысы – түзетуді кешіктірмеу және дерекке сүйену.

Арманнан мақсатқа өту алгоритмі

Арманды мақсатқа айналдыру үшін алдымен арманыңызды бір сөйлеммен анық айтыңыз. Содан кейін оны нәтиже түрінде нақтылаңыз: қандай өнім, қандай деңгей, қандай өзгеріс болуы керек. Үшінші қадам – ресурсты бағалау: уақыт, білім, қаржы, қолдау. Төртінші қадам – алғашқы аптаға арналған ең кіші әрекетті таңдау. Бесінші қадам – бақылау күнделігін жүргізу және әр апта соңында қорытынды жасау. Осы цикл қайталанса, адам жүйелі түрде өседі.

Төмендегі маркерлер ойды жинақтайды:

- Арман: кең бейне, еркін қиял, эмоциялық қуат.
- Мақсат: нақты нәтиже, мерзім, өлшем, міндет.
- Жоспар: қадамдар тізбегі, тәуекел және балама жол.
- Әдет: қайталанатын әрекет, тұрақтылық және тәртіп.
- Қор: оқуға, тәжірибеге, денсаулыққа бөлінген ресурс.

АРМАН МЕН МАҚСАТТЫ ШАТАСТЫРАТЫН ҚАТЕЛІКТЕР

Кейде адам арманын «мақсатым» деп атайды да, нақты қадам жасамайды. Мысалы, «ағылшын үйренемін» деген сөз өлшемсіз қалуы мүмкін. Ол үшін деңгей, мерзім және оқу форматы керек. Тағы бір қателік – бір мақсатқа тым көп үміт арту. Бір нәтиже өмірдің бәрін өзгертпейді, бірақ жаңа мүмкіндік ашады. Сондықтан мақсатты шағын кезеңдерге бөлу керек. Сонда сәтсіздік қорқынышы азаяды және әрекет тұрақтайды.

Екінші жиі қателік – мақсатты өзгенің күтуімен қою. Ата-ана, орта немесе тренд адамды итермелеуі мүмкін. Бірақ ішкі мағына болмаса, мотивация тез сөнеді. Үшінші қателік – тек шабытқа сүйену. Шабыт әр күні келмейді, ал тәртіп күн сайын бар. Төртінші қателік – өз-өзіңді қатты кінәлау. Қателік болғанда себепті талдап, жоспарды түзету пайдалы. Төмендегі қысқа ескерту көмектеседі:

- мақсатқа бір ғана өлшем таңдаңыз;
- бір аптаға екі негізгі қадам жеткілікті;
- прогресті атап өтіңіз, өзіңізді салыстырмаңыз.

ЖАУАПКЕРШІЛІК ПЕН ӨЗІН-ӨЗІ РЕТТЕУ: ТҰРАҚТЫ НӘТИЖЕГЕ АПАРАР КӨПІР

Арман көбіне жеке сезімге сүйенеді, ал мақсат жауапкершілікті қатар көтереді. Себебі мақсат орындалмаса, уақыт пен мүмкіндік жоғалады. Сондықтан өзін-өзі реттеу дағдысы шешуші рөл атқарады. Өзін-өзі реттеу дегеніміз – көңіл-күй құбылса да, жоспарды орындау. Бұл жерде тәртіп пен демалыс тең болуы керек. Шаршаған адам сапалы шешім қабылдай алмайды. Демек, режим құру мақсатқа қызмет етеді.

Жауапкершілікті күшейтудің бір тәсілі – мақсатты жазып, көрінетін жерге ілу. Екінші тәсіл – сыртқы бақылау: серіктес, ментор немесе топ алдында есеп беру. Үшінші тәсіл – прогресті өлшеу: апталық нәтиже, аяқталған тапсырмалар саны. Төртінші тәсіл – мағынаны ұмытпау, яғни арманыңызды жиі еске алу. Осылайша арман мағына береді, мақсат тәртіп береді, ал жүйе тұрақтылық жасайды. Уақыт өте келе жаңа әдет қалыптасады.

Аптаға бір шағын тәжірибе жасаңыз: бір арманыңызды таңдаңыз, бір мақсатқа аударыңыз, күн сайын белгі қойыңыз, қорытындылаңыз, себебін жазыңыз.

ҚОРЫТЫНДЫ

Арман мен мақсат бір-біріне қарсы емес, олар бір үдерістің екі кезеңі. Арман адамның құндылығын, мағынасын және қалауын ашады. Мақсат сол мағынаны нақты әрекетке көшіреді және өлшенетін нәтижеге жеткізеді. Армансыз мақсат құрғақ міндетке айналады, мақсатсыз арман бос қиял болып қалады. Екеуін байланыстыратын көпір – жоспар, әдет және жауапкершілік. Осы байланыс қалыптасса, адам өз бағытын нақты ұстайды, әрі нәтижені қайталай алады. Бұл дағды өмір бойы бірге жүреді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. *Bilimger.kz* — «Менің арман-мақсатым». <https://bilimger.kz/134070/>
2. *bilim-all.kz* — «Армандар мен мақсаттар». <https://bilim-all.kz/article/23728>
3. *Aqmeshit-aptalygy.kz* — «Арман және жоспар». <https://old.aqmeshit-aptalygy.kz/zanalyk/14242-arman-zhne-zhospar.html>
4. *ppu.edu.kz* — «Жалпы психология». <https://ppu.edu.kz/books/42%20%D0%96%D0%B0%D2%9B%D1%8B%D0%BF%D0%BE%D0%B2%20%D0%96%D0%B0%D0%BB%D0%BF%D1%8B%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB.pdf>
5. *library.atu.edu.kz* — «Психология». <https://library.atu.edu.kz/files/41424.pdf>
6. *auimvd.edu.kz* — «Психология» оқу құралы. <https://auimvd.edu.kz/wp-content/uploads/2025/02/o%D2%9Bu-%D3%99distemelik->

%D2%9B%D2%B1raly-psihtologiya.pdf

7. *kaznpu.kz* — «Психология» құжаты.

https://kaznpu.kz/docs/postupaushim1_1/spec_master/6M050300_kaz.pdf

8. *ayu.edu.kz* — «Психология» құжаты.

https://ayu.edu.kz/admin/ckeditor_files/files/1%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%D0%9201121%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F%20%28%D0%86%D0%A0%29%20%D0%BA%D0%B0%D0%B7.pdf

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.